

HRADECKÝ PURKRABÍ A STAVOVSKÝ DIREKTOR KAŠPAR KAPLÍŘ ZE SULEVIC

Jan KILIÁN

Hlava a přední osoba rytířského stavu v Čechách, muž budící úctu svým zjevem i hlasem, který na nejvyšší stupně došel postupně svou pílí. Muž, který se dokázal vyvarovat závisti a domýšlivosti a chtěl pomáhat své vlasti z důvěry ve spravedlnost. Člověk neohrožený a nevyhýbající se nebezpečím navzdory svému vysokému věku.¹⁾ Těmito slovy charakterizoval Pavel Ješín z Bezdězí prvního exekvovaného z řad rytířů, stavovského direktora, patrně nejstarší oběť krvavého staroměstského divadla, Kašpara Kaplíře ze Sulevic. Kaplírův život je plný paradoxů. Až do jeho počínajícího stáří o něm nevíme takřka nic – teprve ve chvíli, kdy ostatní odcházeli na odpočinek, nebo umírali, Kaplír mezi rytíři stoupá po kariérním žebříčku stále výše, dokud za stavovského povstání nedosáhne na maximální možnou metu a nestane se nejvyšším zemským písařem. Přežije svou mnohem mladší ženu i syna a teprve ve stařeckém věku se musí ujmout správy rozsáhlých pozemkových držav, které do té doby vlastnila a spravovala manželka. Stejným paradoxem je skutečnost, že ačkoli se jedná o všeobecně známou osobnost, Kaplír dosud nepřitáhl větší pozornost domácí historiografie a v jeho životopise jsou v různých stručných biogramech a zmínkách opakovány stále tytéž chyby a nepřesnosti. Ani tato črta si ovšem rozhodně neklade ambice je všechny napravit: v Kaplírově životě zůstává stále příliš mnoho prázdných míst.

Zalistuje-li zájemce knihou Tomáše Bílka o dějinách českých konfiskací, nebude si moci u jednoho rytířského rodu nepovšimnout až neuvěřitelného množství jmen – celkem dvaadvacet (!) jeho mužských příslušníků bylo tehdy souzeno a většinou také odsouzeno k větší či menší majetkové pokutě.²⁾ Dvaadvacet Kaplírů ze Sulevic, a to ještě zdaleka nebyli všichni kolem roku

1) Karel HRDINA (ed.), *Pavel Ješín z Bezdězí. Posmrtná pamět českým hrdinům*, Praha 1938, s. 26.

2) Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, Praha 1882, s. 230–245.

1620 žijící, protože kupříkladu mladých vnuků Kašparových se proces netýkal, i když je pochopitelně citelně postihl. Takovou vitalitu a reprodukci mohly ostatní rody, až na pár výjimek, Kaplířům skutečně závidět. Vždyť řadu z nich na přelomu 16. a 17. století zachraňoval poslední potomek a některé neměly ani to štěstí a z česko-moravské dějinné scény zmizely, jako Rožmberkové, Pernštejnové či Boskovicové. Kaplířové, rozdělení do několika rodových větví, přežili i pro ně vskutku tragické bělohorské období, stejně jako dopady třicetileté války, a v mírovém období druhé poloviny 17. století se znovu vrátili na společenské výsluní, i když už nikoli v takové biologické kvantitě jako o dvě generace dříve.

Počátky rodu se ztrácejí v temných hlubinách českého středověku, i když neomylně směřují do oblasti Českého středohoří na západ Litoměřicka, do míst, kde leží dnešní Sulejovice, někdejší Sulevice, podle nichž se Kaplířové psali a kolem nichž nejpozději od první poloviny 14. století budovali svou první majetkovou doménu.³⁾ Už do husitských válek vzniklo pět rodových linií: hlavní, řehlovická, solanská, osterská a vimperská. Zatímco solanská a vimperská větve na prahu raného novověku zanikly, přibylly vzápětí tři další: pnětlucká, třebívlická a tuchořická. Řehlovičtí Kaplíři, s nimiž se ještě letmo setkáme u rytířů z Bílé, kteří je v držení Řehlovic vystřídali, vymřeli před začátkem stavovského povstání. Kaplířům tuchořickým se tento osud sice vyhnul, ale historicky významnější roli nesehráli. Exulantem Adamem st. Kaplířem Čechy opustili.⁴⁾ Zato zbylé tři linie tehdy dosáhly svého vrcholu, majetkového i společenského. Osterské (Vosterské) reprezentoval Pavel Kaplíř, mladý, nijak majetný, o to aktivněji si však počínající rytíř, který nechyběl při pražské defenestraci a měl na ní nemalý podíl. Dočkal se za to ocenění v podobě hodnosti stavovského generálního kvartýrmistra. Se stavovským, resp. falcko-stavovským vojskem se účastnil mnoha vojenských akcí, včetně tažení na Vídeň, a angažoval se i jako diplomat, když koncem roku 1619 patřil do delegace jednajících v Uhrách s Bethlenem. Na císařovu milost poté nečekal, ze země ujel a během třicetileté války bojoval v benátských a švédských službách proti Habsburkům a jejich spojencům.⁵⁾ Jiným známým stavovským

3) K dějinám Kaplířů dosud nejpodrobněji Petr KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku* (online), diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 2009. Dostupné z URL: <https://docplayer.cz/107140683-Univerzita-karlova-v-praze-filozoficka-fakulta-ustav-ceskych-dejin-diplomova-prace-petr-kozosed.html>, [cit. 14. 10. 2021].

4) Srovnej Jiří HÁŠ, *Kaplířové ze Sulevic, větve řehlovicko-tuchořická*, *Heraldika a genealogie* 34, č. 3–4, 2001, s. 257–259.

5) Viz T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 241–242 a P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 52–53.

bojovníkem byl Jan Burian Kaplíř, rytmistr povstaleckého vojska a účastník prvního Thurnova tažení do Rakous na podzim roku 1618. Pro něj šlo současně o tažení poslední, protože při dobývání Světlé (Zwettl) byl zastřelen.⁶⁾ Konfiskace postihly, jak již bylo uvedeno, většinu Kaplířů, ještě vážnější důsledky pro ně ovšem mělo Obnovené zřízení zemské spojené s nucenou emigrací, která kdysi tak kvetoucímu rodu zasadila rozhodující ránu.⁷⁾

Snad z osterské větve se v první polovině 16. století oddělila nová linie, zvaná třebívlická. Jejím pravděpodobným zakladatelem byl Albrecht Kaplíř († asi 1561), nejprve majitel chotiměřského a před polovinou 16. století již jen drobného lukohořanského statku. Zanechal po sobě čtyři syny, z nichž Purkart se narodil někdy kolem roku 1510 a postupně vlastnil Třebívlice, Kystru a Bedřichův Světec, kde nechal obnovit tamní tvrz.⁸⁾ S manželkou Eliškou ze Salhausenu dal život nejméně čtyřem synům, o nichž toho až na jednu výjimku víme velmi málo. V roce 1576 bratři společně prodali Bedřichův Světec svému vzdálenému příbuznému z tuchořické větve. Nato z historikova obzoru zcela mizí osudy mladého Sezimy Kaplíře. Jeho bratr Václav později zakoupil od pnětlucké rodové větve Pnětluky, zatímco další bratr Mikuláš přesídlil do středních Čech a vlastnil drobné zboží kolem Prahy.⁹⁾

Čtvrtým z bratří byl Kašpar Kaplíř ze Sulevic narozený patrně na třebívlické tvrzi. Dnes na jejím místě stojí zámek, v současnosti využívaný jako škola, v minulosti proslulý pobytem Ulriky von Levetzow, poslední lásky německého velikána Johanna Wolfganga von Goethe. Jako datum Kaplířova narození se víceméně konsensuálně uvádí rok 1535, protože on sám měl o sobě den před staroměstskou exekucí roku 1621 tvrdit, že mu bylo 86 let.¹⁰⁾ Jenže to potvrzuje jediný zdroj (který se také mohl zmylit), zatímco jiný tvrdí, že mu roku 1619 bylo jen přes sedmdesát let.¹¹⁾ K roku 1535 jsem spíše skeptický, i s ohledem na Kaplířovy aktivity v závěru jeho života, spojené s náročným cestováním. Že na popraviště musel být nakonec takřka donesen, na věci nic nemění, jeho stav se mohl výrazně zhoršit až ve vězení.

6) „... so aus der stadt herauss zum fenster erschossen worden“. Doris GRETZEL, *Die landesfürstliche Stadt Zwettl im Dreißigjährigen Krieg*, Zwettl 2004, s. 21.

7) Viz velmi podrobné heslo v: *Ottův slovník naučný*, XIII, Praha 1898, s. 967–970.

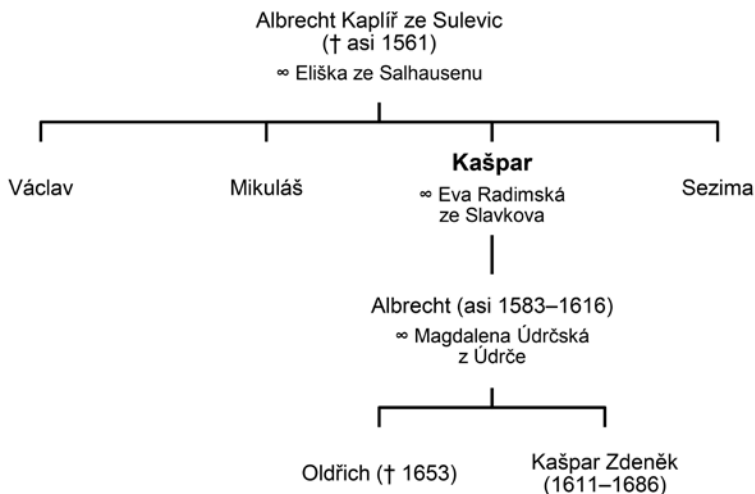
8) Tamtéž, s. 969.

9) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 106.

10) *Historie o těžkých protivěstích církve české. S připojením historie o persekuci Valdenských roku 1655 stalé a Jana Rosacia Koruny neuvadlé mučedlníků Božích Českých*, Praha 1902 (dále jen *Koruna neuvadlá*), s. 326.

11) Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty*, II, 1611, 1615, 1617–1619, Praha 1868, s. 310.

Zjednodušené genealogické schéma Kašpara Kaplíře ze Sulevic

O Kašparově dětství, mládí a vzdělávacím procesu nic bližšího nevíme, což ovšem u jeho společenských vrstev s podobně zanedbatelným majetkem není nic překvapivého. V nevelké vzdálenosti ležely Litoměřice, kde Kaplíř mohl získat standardní vědomostní základy, vyšší studia a akademickou peregrinaci mu však omezené rodinné prostředky umožnily stěží. Všeobecný rozhled a s ním spojený respekt získal postupně životními zkušenostmi, nikoli studiem na prestižních školách – ani k humanistickému prostředí kolem pražské utrakvistické univerzity bližší vztah neměl. První vlastní hospodářské kroky podnikal pravděpodobně na Bedřichově Světcí, ale severočeské prostředí zanedlouho opustil a přestěhoval se na pomezí středních a jižních Čech. Našel si totiž vynikající partii pro ženitbu, Evu Vidlákovou ze Slavkova, jedinou dědičku rozsáhlého panství.

Eva, již si vzal Kaplíř kolem roku 1580, byla dcerou neustupovského pána Kuneše Vidláka (Radimského) ze Slavkova a jeho ženy Alžběty, rozené z Malovic.¹²⁾ Zatímco Kuneš dávno nebyl naživu už ani v době dceřina sňatku s Kašparem Kaplířem, manželka Alžběta jej přežila o mnoho let a podruhé se provdala za Kašparova vzdáleného příbuzného Petra Kaplíře ze Sulevic. I tohoto Kaplíře († 1576) ale měla přežít o čtyři desítky let, načež žila jako

12) K Vidlákům viz Miloš VIDLÁK, *Vidlákové a Kaplířové na Neustupově*, Heraldika a genealogie 24, 1991, s. 121–140.

vdova až do své smrti na neustupovském zámku. Svému prvnímu muži sice porodila osm dětí, jenže kromě dcery Evy všechny zemřely v útlém věku. Kašpar se tak mohl těšit na rozsáhlé dědictví po tchýni. Ale opravdu jen těšit, protože Alžběta zemřela až na přelomu let 1616/1617, ze kdy pochází její poslední vůle.¹³⁾

Ke své dceři ovdovělá paní nebyla skoupá a poskytla jí ze svého majetku statek Zvěstov (stejně jako Neustupov dnes v okrese Benešov), na němž si Kašpar s chotí vybudovali nový renesanční zámek. Ten měl v dobách nedávných namále, jeho část byla dokonce demolována, ale v současnosti se mu snad již blýská na lepší časy. Zámek v Neustupově, přebudovaný ze středověké tvrze, se stal Kaplířovým sídlem až později, i když se informace o tom, kdy na něj přesídlil, zásadně rozcházejí.¹⁴⁾ Existuje samozřejmě i varianta, že zde jeho rodina od určité doby žila společně se stárnoucí paní, což by mohl být důvod, proč Eva na sklonku 16. století neustupovský zámek rozšířila o severní křídlo. Jisté je, že Kaplíř jej jako svou rezidenci využíval již krátce před vypuknutím stavovského povstání, kdy už naživu nebyla ani tchýně Alžběta (jeho vrstevnice), ani manželka Eva.¹⁵⁾ V sousedství zámku stával a dosud stojí kostel Nanebevzetí Panny Marie, který se stal pohřebišťem pro Kaplířovu rodinu. Jeho návštěvníka na první pohled upoutá věž s románskými okny, ale k obdivování jsou zde také prvky gotické a renesanční, které pamatují Kašpara Kaplíře a jeho příbuzné. Kromě renesanční chrámové klenby je to zvláště devět náhrobníků ze druhé poloviny 16. století a cínová křtitelnice z roku 1611, na níž jsou reliéfně vyvedeny erby Kaplířů, Vidláků a Malovců, a nechybí ani nápis, který hlásá, že ji uvedeného roku pořídili Kašpar, jeho žena Eva a tchýně Alžběta.¹⁶⁾

Eva Kaplířová ze Slavkova byla energickou a podnikavou ženou, na základě známých informací o jejích hospodářských aktivitách by se skoro

13) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 157; Jan KYPTA – Robert ŠIMŮNEK – Jan VESELÝ, *Kostel v Neustupově jako nekropole renesanční šlechty. Mikrosvět rezidenční vsi (1450–1620)*, Průzkumy památek 22, 2015, č. 1, s. 10.

14) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 135 – zde se tvrdí, že už v 90. letech 16. století neustupovský zámek přestavovala Kaplířova manželka Eva, podle autorů studie o neustupovském kostele na něm Alžběta sídlila až do své smrti. J. KYPTA – R. ŠIMŮNEK – J. VESELÝ, *Kostel v Neustupově jako nekropole renesanční šlechty*, s. 10.

15) Viz např. Miroslav ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611–1621*, České Budějovice 2016, s. 518: Kaplíř Pětipeskému, Neustupov, 23. dubna 1618.

16) J. KYPTA – R. ŠIMŮNEK – J. VESELÝ, *Kostel v Neustupově jako nekropole renesanční šlechty*, s. 14 a 17–19.

chtělo říci, že byla i skutečnou hlavou rodiny. Přinejmenším tedy ovládala rodinnou pokladnu a prováděla veškeré transakce s nemovitostmi. Nemajetnému manželovi, který se na statky jen přiznal, nezbylo než daný stav akceptovat, zvláště když se Eva opírala o matku Alžbětu, spolumajitelku rodinného jmění. Pokud byl hospodářský výsledek opravdu výsledkem její píle a práce, nezbyvá než vyslovit Kaplířově choti uznání. K Neustupovu v roce 1600 přikoupila městečko Miličín s panským sídlem a dalším příslušenstvím, následoval statek Vlčkovice s rytířskou tvrzí (1604) a zvláště panství Votice s dalším sídlem městského charakteru a menším renesančním zámekem. Dělo se tak i za cenu zadlužení u věřitelů z řad urozených přátel, ne-li dokonce za cenu zástavy klenotů a jiných hodnotných předmětů pražským židovským finančníkům.¹⁷⁾ Vše uvedené leželo v bezprostřední blízkosti Neustupova, z něhož tak Eva Kaplířová vytvořila centrum již více než solidního dominia. Naopak, méně výhodně položené statky odprodala, což se týkalo jak Šebířova, tak Zvěstova (1604) s nedávno postaveným zámekem. Ze zcela jiného důvodu v roce 1614 zakoupila statek Koleč na Slánsku – předala jej synovi, aby mohl se svou mladou rodinou samostatně hospodářit bez závislosti na rodičích. Když Albrecht za další dva roky zemřel, nabídla Eva Koleč znovu k prodeji.¹⁸⁾ Kaplířovské nemovitosti v roce 1602 doplnil dům v Praze na Malé Straně (dnes Zámecké schody 186),¹⁹⁾ v roce 1616 prodaný a místo něj zakoupený (jak jinak než Evou Kaplířovou) dům na druhém vltavském břehu, na Staroměstském náměstí (čp. 481) přímo naproti radnici.²⁰⁾ Této nemovitosti se ale Kaplíř asi zanedlouho zbavil, v konfiskačním protokolu o ní není žádná známka. Naproti tomu se v něm objevuje informace o jiném staroměstském domě, který ležel v Jilské čtvrti vedle domu U Tří kalichů (ten dnes tvoří nároží ulic Husovy a Řetězové). Kaplíř jej prodal v srpnu 1620 novému majiteli za 3 900 kop grošů míšeňských.²¹⁾

17) Srovnej Jaroslav PROKEŠ (ed.), *Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619*, Praha 1934, s. 40 (v červenci 1618 se hovořilo o pražské Židovce Juzyrlové, která měla oznámit všechny osoby, jež měly v zástavě Kaplířovy klenoty) a s. 110 (v květnu 1619 se inventovaly věci Samuela Kolína, přičemž ty, které náležely K. Kaplířovi, měly být Kaplířovi také vydány).

18) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 106–107.

19) *Ottův slovník naučný*, XX, Praha 1903, s. 415.

20) Tamtéž, s. 435.

21) T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I., s. 237–237. Viz také Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské III. Změny v domovním majetku a konfiskace*, in: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy IX, Praha 1935, s. 80.

Albrecht, jediný známý potomek, se Kašparovi a Evě Kaplířovým narodil patrně roku 1583.²²⁾ Poprvé o něm slyšíme v prosinci 1605, kdy se při své kavalířské cestě zapsal na štrasburské akademii do žerotínského památníku.²³⁾ Ekonomické zázemí jeho rodičů bylo natolik silné, že si podobnou investici do synovy budoucnosti mohli dovolit. Po návratu do Čech Albrecht roku 1608 zasedl v radě apelačního soudu v rytířské lavici²⁴⁾ a oženil se s Magdalenou Údrčskou z Údrče (dcerou Jiřího Údrčského z Údrče a Johany Kyšperské z Vřesovic), která mu dala syny Oldřicha a Kašpara Zdeňka, narozeného roku 1611.²⁵⁾ Rodina žila tehdy zřejmě v Praze v kaplířovském domě, protože Albrecht díky svému vzdělání pomýšlel na kariéru v zemských úřadech. Podle neověřených informací se stal i císařským stolníkem, ale poté měl dát přednost vojenské kariéře.²⁶⁾ V roce 1609 se dostal do kontroverze se synem Karla z Vartemberka, zřejmě s fatální dohrou. Bohužel, víme o tom pouze tolik, že v uvedeném roce měla mezi jejich otci proběhnout dohoda „*o mord strany synův jejich*“.²⁷⁾ I když byl již dospělý, bezmála třicetiletý, vlastní statek Albrecht zatím neměl, a když se chtěl stát svému známému ručitelem jeho dluhu, musel o svolení požádat otce Kašpara.²⁸⁾ Za Koleč s vlastní tvrzí, z níž to do Prahy nebylo nijak daleko, byl Albrecht matce jistě velmi vděčný. Dlouho se z ní však netěšil, protože roku 1616 z bližší neznámých příčin zemřel, patrně ve věku třiatřiceti let. Pohřben byl v Neustupově, do něhož se jeho vdova Magdalena i s dětmi přestěhovala, zatímco již nepotřebnou Koleč Eva Kaplířová prodala.²⁹⁾

Kašpar Kaplíř ze Sulevic jako by prvními padesát, nebo dokonce šedesát (!) let svého života s výjimkou uvedených drobností ani nebyl. V poz-

22) Bohuslav MILTNER, *Český obránce Vídně proti Turkům roku 1683*, Pstruží 2017, s. 18. Miltnerovy údaje jsou ale často nepřesné, proto lze datum považovat spíše jen za přibližné.

23) Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010, s. 285.

24) Klára WOITSCHOVÁ, „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*, Praha 2010, s. 59. Woitschová nekorektně uvádí, že zemřel roku 1619.

25) B. MILTNER, *Český obránce Vídně proti Turkům roku 1683*, s. 18.

26) Tamtéž.

27) Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997. Poznámka z 15. března 1609.

28) M. ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Štátního Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611–1621*, s. 147–148: Kaplíř Pětipeskému, Praha, 22. června 1612.

29) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 107 a B. MILTNER, *Český obránce Vídně proti Turkům roku 1683*, s. 18.

dější rozmluvě s Rosaciem sice tvrdil, že sloužil celkem čtyřem císařům,³⁰⁾ z nichž první tedy musel být již Ferdinand I. (císařem 1555–1564). To je ale také vše, co k tomu dokážeme říci. Mohlo se jednat jak o službu v nějakém nižším úřadu, tak v habsburském vojsku, což je s ohledem na jeho nemajetnost v mládí a analogický osud jemu podobných rytířů docela pravděpodobné.

Až v roce 1596 se poprvé objevil v Praze v roli relátora zemského sněmu. Hned v příštím roce byl císařem Rudolfem II. jmenován mezi rady české komory a v této funkci vydržel dalších devět let.³¹⁾ Za další rok (červenec 1598) následovala další funkce, tentokrát opravdu významná a prestižní – Kaplíř se stal hejtmanem Pražského hradu, čímž dostal na starost ostrahu panovnickova sídelního objektu.³²⁾ Uplynulo sotva pár měsíců a pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé podal na Kaplíře stížnost císaři. Nejen, že se prý nový hejtman na rozdíl do svých předchůdců neúčastnil náboženských procesí, která arcibiskup na Hradě pořádal, ale dokonce na ně neposílal ani své úředníky, ba ani hradní stráž a další své podřízené. Arcibiskup to považoval za neúctu k tělům zesnulých králů, hovořil o kacírství, a žádal, aby hejtmanský úřad místo kališníka Kaplíře dostal někdo jiný. A dosáhl svého.³³⁾

Kaplíř na nový dekret dlouho nečekal, nejpozději od pozdního jara 1601 už byl vrchním hejtmanem českých komorních panství³⁴⁾ a z tohoto titulu dohlížel na správu královského majetku v Čechách. Začátkem června uvedeného roku dostal příkaz z české komory, aby svými vlastními koňmi a povozy odvezl 1 500 korců žita a 400 korců ovsu do Českých Budějovic, s tím, že zapláceno mu bude při podzimním (svatohavelském) výplatním termínu. Jenomže Budějovičtí nechtěli obilí přijmout, a ještě prý Kaplířovy služebníky, kteří žito s ovsem přivezli, zdržovali a všelijak jim překázeli. Vrchní hejtman královských panství si proto stěžoval císaři a ten vzpurné měšťany napomenul a přikázal jim, aby obilí okamžitě převzali. Pokud by Kaplířovi vznikla kvůli jejich počínání nějaká škoda, měli mu ji uhradit.³⁵⁾

30) *Koruna neuyadlá*, s. 323.

31) Petr MAREŠ, *Soupis přisedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, Praha 2013, s. 118.

32) Srovnej Národní archiv, Stará manipulace, inv. č. 1645, sign. K 65/77, karton 1181 – Kaplíř hejtmanem.

33) Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův Království českého*, Praha 1862, s. 96.

34) Srovnej Václav LÍVA (ed.), *Regesta fondu Militare*, II, 1590–1617, Praha 1938, s. 222.

35) Tamtéž, s. 219–220 a 222.

I takto vypadal všední den v hejtmanské funkci. Na Nový rok 1602 se Kaplíř vypravil na jih Čech osobně, aby v Českém Krumlově jednal s věřiteli o dlužích, které po Rožmbercích s koupí jejich českokrumlovského panství převzal císař Rudolf II.³⁶⁾

Když se v roce 1606 uvolnilo místo prezidenta české komory a nový nebyl jmenován, posunul se Kaplíř coby nejstarší komorní rada do úřadu tzv. správce prezidentského úřadu.³⁷⁾ Nikoli prezidenta samotného, tím se nikdy nestal.³⁸⁾ Ani zde se jeho náplň práce příliš nelišila od té předchozí, opět šlo zvláště o řešení nejrůznějších sporů finančního charakteru a o nahrazování škod.³⁹⁾ V roce 1611 Kaplíř z komory definitivně odešel⁴⁰⁾ a současně si zažádal o odbytné za své dlouholeté služby, vyčíslené na patnáct tisíc tolarů.⁴¹⁾ Za takové peníze si mohl koupit další menší deskový statek. Bylo mu přiznáno dvanáct tisíc kop grošů míšeňských, proplaceny ale, zcela příznačně, nebyly ještě ani v roce 1621.⁴²⁾ Poté se Kašpar Kaplíř začal angažovat v soudnictví, nejprve jako přísedící komorního soudu (1611, po jediné funkční období) a vzápětí jako přísedící zemského soudu. Prvního vrcholu jeho kariéra dosáhla roku 1615, kdy byl jmenován purkrabím Hradeckého kraje.⁴³⁾ Šlo sice o funkci bez zvláštních kompetencí, ale její držitel se řadil mezi nejvyšší zemské úředníky a v rámci rytířského stavu disponoval jedním ze čtyř nejprestižnějších míst, které byly rytířům vyhrazeny.

Od roku 1606 začal Kašpar Kaplíř výrazněji promlouvat do celozemské politiky. Už tehdy patřil k těm českým stavovským zástupcům, kteří měli

36) Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, I, Praha 1985, s. 560.

37) P. MAREŠ, *Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, s. 118.

38) Srovnej Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 399. Janáček mylně uvádí, že byl Kaplíř v letech 1607–1610 prezidentem české komory.

39) Viz např. V. LÍVA (ed.), *Regesta fondu Militare*, II, s. 337–338. Koncem roku 1606 řešil Kaplíř se Zikmundem Měsíčkem z Výškova, tehdy již místo něj novým vrchním hejtmánem královských panství, žádost poddaných z brandýského panství ohledně náhrady škod, které jim byly způsobeny vojáky. Kaplíř s jejich odškodněním souhlasil.

40) Srovnej Národní archiv, Stará manipulace, inv. č. 1645, sign. K 65/76, karton 1181 – Kaplířův odchod z komory.

41) Tamtéž, sign. K 65/85, karton 1181.

42) T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 237. Císařská rezoluce, kterou mu byly peníze přiznány, nesla datum 10. května 1611. Kaplíř si ji tak zřejmě, stejně jako řada dalších, vymohl na odstupujícím císaři Rudolfovi II.

43) P. MAREŠ, *Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, s. 118.

zpečetit instrukci pro uzavření míru s uherskými povstanci.⁴⁴⁾ Zrovna tak byl jedním z mnoha signatářů porovnání mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem v roce 1608, po němž Matyášovo vojsko odjelo ze země.⁴⁵⁾ Důležitá úloha mu následně připadla i při jednání o Majestát. Krátce po jeho uzavření (1609) si Kaplíř společně s Jáchymem Ondřejem Šlikem a Janem Sezimou z Ústí k sobě měli vzít rukopis připraveného *Snešení a řádů církevních* (tj. bodů týkajících se kněží) s tím, že jej prohlédnou a udělají v něm případné korektury. To se ale nelíbilo zbytku stavovské opozice, která uvedenou trojici osočila, že si chce o své vůli uzurpovat právo na korektury něčeho, na čem se předtím snesli všichni společně. Byli proto vyzýváni, aby přišli mezi stavy a vše vysvětlili; Kaplíř ani Šlik tak ale neučinili.⁴⁶⁾ Současně se starý rytíř opakovaně zúčastnil porad královské rady, ať již šlo o projednávání požadavků slezských stavů nebo sporu města Chomutova s rektorem tamní jezuitské koleje.⁴⁷⁾ Jistě nebylo náhodou, že si Kaplířovy role povšiml Zikmund Crinitus Stříbrský a právě v roce 1609 mu dedikoval svůj spis o Kristovi, jeho křtu a Poslední večeři Páně.⁴⁸⁾

Jaké byly osudy Kašpara Kaplíře, jeho rodiny a majetků za pasovského vpádu (1611), není známo. Rodinné statky kolem Neustupova však ležely na trase pochodu útočníků a rovněž malostranský dům se stěží mohl vyhnout jejich pozornosti. Necelé dva týdny po pasovském útoku na Prahu si čeští stavové podruhé zvolili direktorium – a mezi třiceti direktory byl tentokrát i Kaplíř.⁴⁹⁾ Ten vystupuje také na následném generálním sněmu zemí Koruny české, kde se dlouze debatovalo i o otázce české kanceláře, v níž Moravané požadovali svého místokancléře. Když dostali zamítavou odpověď, chtěli odejít ze sněmu. To se prý nestalo jen díky (českému) Kašparu Kaplířovi a (moravskému) Vilémovi z Roupova, kteří Moravany přesvědčili k setrvání.⁵⁰⁾ Už jako purkrabí Hradeckého kraje a císařský rada se v roce

44) Václav PEŠÁK (ed.), *Protokoly české státní rady z let 1602–1610*, Praha 1952, s. 72.

45) Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty I. 1608–1609, pak 1618–1619*, Praha 1866, s. 177.

46) Josef LUKÁŠEK, *Jáchym Ondřej hrabě Šlik*, Praha 1913, s. 53.

47) V. PEŠÁK (ed.), *Protokoly české státní rady z let 1602–1610*, s. 209 (12. září 1609) a s. 210 (18. září 1609). V chomutovském případě se jednalo zvláště o farní kostel. Kaplíř tehdy navrhol kompromis ohledně varhaníka a další slyšení ohledně jednoho sporného domu a zahrady.

48) J. LUKÁŠEK, *Jáchym Ondřej hrabě Šlik*, s. 86.

49) Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935, s. 221. Volba proběhla 28. února 1611.

50) Tamtéž, s. 466.

1616 Kaplíř stal jedním ze dvou relátorů, kteří měli na starost sněmovní usnesení ohledně Václava Vchynského, jenž nedávno urazil zesnulého císaře Rudolfa II. i vládnoucího Matyáše a stavy, za což mu hrozil nejvyšší trest. Rozsudku byl osobně přítomen i Matyáš. Vchynský se vzdal jakékoli obhajoby a protestů, soudu se zcela vydal a požádal o milost. Byl odsouzen do vězení. Trest vykonával nejprve v Praze, ale poté byl eskortován do Kladska, odkud uprchl a azyl našel v Krakově. Na jeho hlavu byla na sněmu vypsána vysoká odměna deset tisíc kop grošů míšeňských, ať už by byl dovezen živý, nebo mrtvý. A Kaplíř byl znovu jedním z těch, kdo byli pověřeni zajištěním zápisu sněmovního usnesení.⁵¹⁾ Za další rok (1617) se na programu stavovského sněmu ocitla volba Ferdinanda Štýrského českým králem. Kašpar Kaplíř nechyběl a v sekci nejvyšších úředníků z rytířského stavu se coby purkrabí Hradeckého kraje vyslovil pro Ferdinanda.⁵²⁾ Údajně přitom ve svém prosluvu nabádal k opatrnosti.⁵³⁾ Při následné korunovační hostině zasedl u jedenáctého stolu, který byl vyhrazen purkrabím Hradeckého kraje, i když tu s ním seděli různí šlechtici.⁵⁴⁾

Z dochovaných zdrojů lze vysledovat základní okruh Kaplířových přátel v jeho pokročilém věku. Předně to byli rytíři z regionu, ze sousedství, s nimiž se pravidelně potkával na svém (manželčině) zámku (zámcích) nebo na zámcích a tvrzích jejich, jako se sousedem olbramovickým Adamem Velemyšským z Velemyšlovi, o jehož dceru se po jeho smrti staral coby poručník. Dívka se ve srozumění s Kaplířem dohodla na sňatku s Davidem Špetlem z Janovic, ale před svatbou ze svého slibu chtěla ustoupit a záležitost musela prozkoumat konzistoř.⁵⁵⁾ Už předtím byl Kaplíř poručníkem dětem na sklonku 16. století velmi vlivného místokancléře, rovněž kališníka, Kryštofa Želinského ze Sebusína, svého přítele z pražských úřadů. Podle Želinského přání měl Kaplíř pomáhat i vdově.⁵⁶⁾ Finančně úvěrovými vztahy byli Kaplíř a jeho žena spojeni s Pětipeskými z Chýs a Egrberku, zvláště s dalším z budoucích stavovských direktorů Šťastným (Felixem) Václavem. Dlužně jim byli zavázáni již v roce 1601, kdy se snad jednalo o čtyři

51) J. JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty*, II, s. 176.

52) Tamtéž, s. 273.

53) J. LUKÁŠEK, *Jáchym Ondřej hrabě Šlik*, s. 119.

54) Zdeněk VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005, s. 113.

55) František TISCHER (ed.), *Dopisy konsistoře podobojí z let 1609–1619*, I, Praha 1917, s. 152 (květen 1613).

56) Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002, s. 345 (rok 1606).

tisíce rýnských zlatých, a o tři roky později děkoval Kaplíř Pětipeskému za další finanční půjčku.⁵⁷⁾ Na co tak velké peníze Kaplířovi od Pětipeských potřebovali, je zřejmé. V prvním případě z půjčky financovali koupi statku Miličín, ve druhém Vlčkovice. Se Štastným Václavem se Kašpar v roce 1604 ostatně potkal i při koupi vsi Chodeč na Mělnicku, kterou tehdy Pětipeský kupoval. Jedním ze zprostředkovatelů transakce byl totiž právě Kaplíř.⁵⁸⁾ K jeho známým náležel rovněž Adam ml. z Valdštejna. Podle Valdštejnových deníků byly vzájemné kontakty v letech 1603–1607 poměrně intenzivní a mladý dvořan patřil k pravidelným návštěvníkům obědů v Kaplířově pražském domě. Poté se příliš často neviděli, i když Valdštejn ještě od starého známého koupil koně a přinejmenším jednou zašel znovu i na oběd.⁵⁹⁾ Jejich přátelství se možná rozpadlo již před stavovským povstáním a během něj zaniklo definitivně. Nejpozději od synova sňatku se Kaplířovi úzce stýkali s Kyšperskými z Vřesovic. Na počátku roku 1619 v Kaplířově staroměstském domě žila Alžběta Kyšperská,⁶⁰⁾ snad teta Kaplířovy snachy. Zanedlouho zde také zemřela.⁶¹⁾

Za pozornost stojí vztahy kališníka Kaplíře k ostatním evangelickým konfesím. Zatímco luteránům projevoval až vřelou náklonnost a neváhal jim přispět sto padesáti toлары na výstavbu staroměstského kostela sv. Salvátora,⁶²⁾ o jeho sympatiích k Jednotě bratrské se rozhodně hovořit nedá.⁶³⁾ Možná to bylo zakořeněno v jeho konzervativnosti a čistě starokališnické orientaci, kdy mu i katolíci mohli být bližší než čeští bratři. A ani čeští bratři s Kaplířem neměli slitování. Bratrský kněz a senior pražské konzistoře podobojí Matěj Cyrus st. psal na podzim 1610 konzistoři podobojí v reakci na Kaplířovo obvinění, že bez jeho povolení odjel z Votic, a ještě

57) M. ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Štastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1600–1610*, s. 22, 29, 139 a 241.

58) Tamtéž, s. 461–462.

59) M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana*, s. 61, 67, 72, 104, 115, 129, 138, 218 a 230.

60) M. ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Štastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611–1621*, s. 586: Dne 12. ledna 1619 psala svůj dopis Pětipeskému Alžběta Kyšperská z Vřesovic z Kaplířova domu na Starém Městě pražském.

61) Tamtéž, s. 601–602: Voršila Kyšperská z Vřesovic Pětipeskému, Horní Chobolice, 11. března 1619. O tom, že dne 19. února 1619 ona Alžběta, její sestra, v Kaplířově staroměstském domě zemřela. Pohřbena byla posléze v rodinné hrobce Kyšperských v kostele v Chlumíně.

62) Ferdinand HREJSA, *USalvátora. Z dějin evangelické církve v Praze (1609–1632)*, Praha 1930, s. 28.

63) Přitom J. Janáček jej dokonce označil za člena Jednoty bratrské! J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 399.

přesvědčoval kněze Jiřího Kunvaldského, aby nepřijímal místo na votické faře. Byla prý pravda, že loni z Votic odešel, ale na svou obhajobu uváděl, že tehdy ještě panovala jiná situace ohledně konzistorních řádů. Co se týče Kunvaldského, ten se podle něj asi bránil přijetí místa proto, že mu dosud neuplynula výpovědní lhůta. Kaplířovi ani jeho ženě tím nechtěl způsobit žádné potíže, naopak, dříve se jim snažil vždy sloužit podle svého nejlepšího svědomí. Zhruba o rok později M. Cyrus st., již bratrský biskup, připojil ve svém dopise knězi Matouši Konečnému na úplný závěr stížnost na Kaplíře a jím chystané úklady. Přitom starého rytíře přirovnal k ďáblu! V roce 1614 se Kaplíř písemně přimlouval v utrakvistické konzistoři za Pavla Critona. Šlo o původně bratrského kněze, kterého ale bratrství biskupové kvůli jeho četným přestupkům zbavili kněžského svěcení. Ten pak požádal o přijetí mezi kališníky.⁶⁴ Záležitost vyvolala vleklý kompetenční spor mezi Jednotou a konzistoří, nicméně Criton dosáhl svého a již v roce 1615 byl kališnickým duchovním v Petrovicích u Sedlčan. Na Kaplíře si mezitím (prosinec 1614) znovu stěžoval Cyrus. Hovořil o blíže nespecifikovaných překážkách a také o tom, že Kaplíř utiskoval bratří, zřejmě ve Voticích, a zřejmě si také chtěl uzurpovat některé věci v tamním bratrském sboru.⁶⁵ Ačkoli vyjádření druhé strany neznáme, nejlepší světlo na Kaplíře právě popsané kauzy nevrhají.

Do střetu se ovšem občas dostal i s duchovními své vlastní kališnické konfese. Jan Herynk Nymburský, snad farář v Miličíně, byl kvůli němu předvolán před konzistoř. Nejenže prý totiž dlužil hned několika Miličínským peníze a přes urgence se neměl k jejich vrácení, kolovaly i zprávy, že tupí utrakvistické vyznání a zaobírá se myšlenkou změny víry.⁶⁶ O tři roky dříve (1612) si Kaplíř konzistoři stěžoval také na přespolního faráře ve Stězímíři, který oddal dva jeho poddané (snad z nedalekého miličínského statku) vydávající se za svobodné obyvatele. V tomto případě se konzistoř faráře zastala, protože sociální status oddaných poddaných nemohl znát, a Kaplíře požádala, aby od trvání na potrestání duchovního upustil.⁶⁷

Krátce před výbuchem revolučních bouří přišel starý rytíř o svou věrnou životní družku. Poslední vůle Evy Kaplířové ze Slavkova dorazila do úřadu

64) Nebyl v tomto směru výjimkou ani na Kaplířově statcích. V roce 1616 konzistoř potvrdila přijetí Kašpara Rezka (aneb Vališka Novopražského) mezi utrakvistické kněze a ten se pak stal farářem ve Voticích. František TISCHER (ed.), *Dopisy konsistoře podobojí z let 1609–1619*, II, Praha 1921, s. 362.

65) Jiří JUST (ed.), *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*, Praha 2011, s. 74–75, 90, 115, 128 a 130.

66) F. TISCHER (ed.), *Dopisy konsistoře podobojí z let 1609–1619*, I, s. 286. Předvolání proběhlo v květnu 1615.

67) Tamtéž, s. 109.

desk zemských k zaknihování koncem března 1618.⁶⁸⁾ Na jejím pohřbu v Neustupově se sešla celá řada příbuzných a známých, i když kupříkladu Šťastný Václav Pětipeský se ke své lítosti dostavit nemohl a vdovci poslal upřímnou omluvu.⁶⁹⁾ Evina závěť se pochopitelně primárně zabývala odkazem veškerého jejího rozsáhlého nemovitého vlastnictví. Pro Kašpara Kaplíře, jehož roky se rychle krátily, bylo sotva překvapením, že univerzálními dědici se stali jeho malí vnukové Kašpar Zdeněk a Oldřich, za něž měl v roli poručníka vykonávat správu jejich majetku. Svému muži Eva testamentem připsala k volné dispozici patnáct tisíc kop grošů míšeňských, pojištěných na neustupovském statku. Vysoká částka 35 000 kop měla být rozdělena mezi příbuzné i přátele a další nemalé peníze paní Kaplířová určila na zbožné účely, přičemž např. záduší votického kostela odkázala dalších tisíc kop.⁷⁰⁾ Protože již o rok dříve zemřela Evina matka Alžběta, byl najednou na prahu stavovského povstání zestárlý Kašpar Kaplíř na správu nemalého majetku zcela sám. Je otázkou, zda se vzápětí nedostal do finančních potíží (třeba kvůli výplatě dědických podílů), které jej donutily k prodeji votického statku i pražského domu. Nebo snad obojí prodal proto, aby hotovostí finančně vypomohl vzbouřencům?

Defenestraci českých místodržících Kaplíř přítomen nebyl,⁷¹⁾ ale hned druhého dne dorazil na stavovský sněm a přijal místo mezi třiceti direktory, jako první z rytířů.⁷²⁾ Přes svůj vysoký věk se vládních jednání pravidelně účastnil.⁷³⁾ Na přelomu července a srpna ústy rytířského stavu oznámil nedorozumění mezi rytíři a pány, které se zřejmě týkalo organizování stavovského vojska. Ve stejnou dobu se přimlouval za šlechtu, aby v královských městech ve svých domech mohla vařit a dále do svých vesnic distribuovat pivo.⁷⁴⁾

V srpnu (1619) se Kaplíř zúčastnil sněmovního usnesení o tom, zda má, či nemá být Ferdinand II. přijat za krále. Mluvil jako první z rytířského stavu.

68) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 157.

69) M. ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611–1621*, s. 518; Kaplíř Pětipeskému, Neustupov, 23. dubna 1618.

70) P. KOZOJED, *Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku*, s. 157.

71) J. JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Vilema hraběte Slavaty*, II, s. 311.

72) J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 46.

73) Srovnej též M. ŽITNÝ (ed.), *Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611–1621*, s. 567–568; Pětipeský Kaplířovi, Byšice, 5. prosince 1618. Pětipeský se omlouval z účasti při zasedání direktoria, protože jej trápil ledvinový kámen a cesta by pro něj byla náročná. Prosil o vyřízení omluvy ostatním direktorům.

74) J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 167 a 170.

Podle Viléma Slavaty měl prohlásit, že nedoporučuje, aby se Ferdinandovi o jeho odmítnutí psal nějaký dopis, jen by se tím ztrácel čas a nic dobrého by se tím nepořídilo, žádné jednání by k míru nevedlo. Měl být zavržen a přítomní se měli bez prodlení dohodnout na jiném králi.⁷⁵⁾ Promluvil i o tom, jak se dostat k dalším finančním prostředkům. Prodejem církevních majetků by se prý dalo získat několik set tisíc, navíc se případně mohlo sáhnout i na statky komorní a na majetky těch protivníků, kteří byli vinni tím, že se stavové pozdvihli. Slavata Kaplířův proslov komentoval slovy, že mluvčímu nestačilo, co pronesl a jakým způsobem Ferdinanda zavrhl. Ale že se ve svém věku, ve stáří přes sedmdesát (!) let, domníval, že ostatní budou jeho názor respektovat a nezpochybňovat. Přitom Kaplíř zapomenul, že předloni patřil k těm, kdo dali Ferdinandovi svůj hlas a při jeho korunovaci mu vykonali přísahu. Slavatu osobně proti němu samozřejmě nejvíce pohnul návrh na konfiskaci a prodej majetků. Nepochyboval totiž, že vedle statků církevních a komorních minil Kaplíř v rámci těch šlechtických i majetky jeho a Jaroslava Bořity z Martinic. A už vůbec se Slavatovi nelíbilo, že za původce válečného stavu označil oběti defenestrace. V oněch původcích se měl podle něj poznat Kaplíř sám.⁷⁶⁾

Při hlasování o novém králi vedl Kaplíř sekci rytířského stavu jako nejstarší přítomná osoba i jako direktor. Postupně vyzýval své kolegy k odezdání hlasu a také se ztotožnil s volbou Fridricha Falckého. Po jeho zvolení a nástupu vlády dostal Kaplíř při obsazování nejvyšších zemských úřadů místo dosavadního purkrabství Hradeckého kraje funkci nejvyššího zemského písaře. Výš již v rámci rytířstva postoupit nemohl – leda by byl povýšen do panského stavu, což se však podařilo až jeho vnukovi. Královským radou a přisedicím zemského soudu zůstal, navíc se stal ještě královským komorníkem. Když se v Praze Fridrichovi Falckému narodil princ Ruprecht, měl Kaplíř promluvu při shromáždění rytířského stavu, v níž zdůraznil, že se již dlouho nestalo, aby se v zemi narodil mladý král a konaly se tu jeho křtiny. Proto i ostatní vyzval, aby dítěti odsouhlasili nějaký odpovídající dar, ať již v hotovosti nebo v podobě jistiny. V září 1620 se Fridrich Falcký z naléhavých příčin musel osobně vypravit do vojenského ležení a mezi těmi, kdo měli v Praze zůstat a dohlížet na královskou pokladnu a korunovační klenoty, byl také Kašpar Kaplíř.⁷⁷⁾

75) To potvrzuje i Skála. Tamtéž, s. 184.

76) J. JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty*, II, s. 301 a 310–311.

77) J. JANAČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 201, 212, 234, 293; K. HRDINA (ed.), *Pavel Ješín z Bezdězí. Posmrtná pamět*, s. 26.

Můžeme se ptát, co Kaplíře v roce 1620 dovedlo k nákupu stavy zabavených církevních statků, jejichž rozprodej na sněmu prosazoval. Navíc patřil k těm, kteří měli prohlašovat, že nebudou litovat svých majetků ve prospěch potřeb povstání.⁷⁸⁾ Vyhlédl si ves Úpohlavy s výsadní krčmou a částí vsi Siřejovice – obojí původně náleželo svatojiřskému klášteru v Praze – a stejně tak i díl vsi Lukavce u Lovosic s vinicemi z majetku litoměřického děkanství. Kaplíř to vše koupil za odhadní částku 6 500 kop grošů míšeňských, z nichž pět tisíc obratem odvedl. Přitom se zavázal k odvádění ročního deputátu svatojiřskému klášteru.⁷⁹⁾ Všechny tři vsi sice ležely v oblasti, odkud Kaplíř pocházel, ale sám zde již dávno žádné majetkové zájmy neměl. Doména jeho rodiny odsud byla na míle vzdálena. Mohl snad uvažovat o tom, že by je do budoucna převzal mladší z vnuků, zatímco staršímu by zůstal Neustupov s Miličínem? Nebo snad chtěl i v tomto případě primárně pomoci stavům a králi v získávání prostředků na boj proti nepříteli? Buď jak buď, již za pár měsíců musel koupené vesnice vrátit.

Po Bílé hoře Kašpar Kaplíř nikam neutíkal, jeho věk a především zdravotní stav to asi ani neumožňovaly. Mohl doufat, že císař jej, starce, nechá dožít poslední okamžiky života v ústraní neustupovského zámku se snachou a malými vnuky. Přesto byl v únoru 1621 zatčen,⁸⁰⁾ eskortován do vězení na Hrad a v polovině dubna vyslýchán Lichtenštejnovou exekuční komisí, byť snad s ohledem na svůj věk a stav ohleduplněji než většina ostatních.⁸¹⁾ Za to, že se již na sněmu v roce 1617 vyslovil proti Ferdinandovi II., že zpečetil a podepsal konfederaci, že se přimlouval za Ferdinandovo svržení a za volbu Fridricha Falckého, za jehož vlády se stal nejvyšším písařem zemským, byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků, měl být sťat, čtvrcen a jeho tělo mělo být pro výstrahu rozvěšeno na kůlech. Údajně s ohledem na vysoké stáří byl verdikt upraven na stětí a vystavení hlavy na mostecké věži.⁸²⁾ Kdo za Kaplíře mohl orodovat a padnout před Lichtenštejnem na kolena, když již neměl ženu ani děti a vnuci byli příliš malí? Snad snacha? V první řadě se o jeho záchranu snažila jiná žena.

78) J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 187.

79) T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 236.

80) F. Ruth tvrdil, že byl zatčen 20. února 1621 ve svém malostranském domě v Tomášské ulici U Tří černých růží, ale o tom, že by Kaplíř tento dům někdy vlastnil, není nic známo. František RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, Praha 1903, s. 1046.

81) Protokol jeho výslechu se dochoval, viz Národní archiv, Stará manipulace, inv. č. 1580, sign. K 1/ 138, karton 1074 – protokol výslechu direktorů Michalovice, Fruweina, Řičana, Kaplíře, Otty a Pětipeského.

82) T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 236.

Vzdálená příbuzná Johana Pruskovská ze Sulevic, vdova po nedávno (1618) zesnulém Oldřichovi Desideriovi Pruskovském z Pruskova, nejvyšším dvorském komorníkovi.⁸³⁾ Ta mu také měla nechat vzkázat Lichtenštejnovu (a císařovu?) nabídku, že když požádá o milost, dostane ji, i když zůstane doživotním vězňem. Hrdý Kaplír milost za takových podmínek odmítl.

Před smrtí požádal o kněze. Jelikož Šlik byl luterán, Budovec příslušník Jednoty bratrské a Harant donedávna katolík, věnoval dožádaný Jan Rosacius Hořovský, kališnický duchovní v malostranském kostele sv. Mikuláše, z pochopitelných důvodů největší pozornost právě Kašparu Kaplířovi, navíc nejstaršímu z odsouzených a prvním mezi rytíři. Mělo to být ostatně Kaplířovou zásluhou, že vůbec mohl přijít, protože starý pán si přes svou katolickou příbuznou „*strejnu*“ Pruskovskou u Lichtenštejna vymohl příslušné povolení. Zájem o Rosaciovy služby projeví i další, jenže už byl večer (19. června), takže kněz stihl rozmluvu jen s Kaplířem. Ostatním ji přislíbil na příští den. To, co mu řekli, zachytil dle vlastního vyjádření pro památku dalších generací. Historik ovšem musí na Rosaciovu výpověď pohlížet s kritickým odstupem a při vědomí minimálně jisté míry autorovy tendenčnosti, stejně jako toho, že rozhovor písemně zachytil až později a že to, co si přímo nezapamatoval, si mohl příkrášlit. Kaplír jej prý přivítal s pláčem a se slovy, že již dávno prosil boha, aby jej z tohoto světa povolal k sobě. To se ale nestalo, protože pro něj v jeho stáří přichystal smrt v podobě divadla pro veřejnost. Smířlivě dodal, že byť jeho smrt bude potupná a ohavná, před bohem bude slavná. Nato jej Rosacius utěšoval a nabádal ke zmužilosti a stálosti s tím, že se za něj i jeho kolegy bude modlit. Kaplír poděkoval za vyslyšení zpovědi a požádal o rozhřešení a o udělení svátosti. To mu Rosacius přislíbil, ale přesunul vše na druhý den. Poté mu Kaplír vyprávěl o svém životě, o tom, jak sloužil čtyřem císařům a jak všem zachoval věrnost. Mrzelo jej, jakou za to nyní dostane odměnu. V událostech posledních let nevyhledával svou vlastní slávu a bohatství. Přidal se ke stavům, protože již nemohl snášet náboženský útlak a výhrůžky. Přiznal, že po ortelu se začalo jeho tělo lekat, ale nyní, když přišel Rosacius a potěšil jej slovem božím, jeho strach ustal. Rosacius jej podpořil v tom, že učinil dobře, když se zastal utiskovaných, protože bůh si v takovém případě nečinnost jistě nepřeje. Ujistil jej také, že bůh zná Kaplířovo svědomí a srdce, takže se nemusí obávat, že by jej nečekal život věčný. Kaplír pak dále vyprávěl, že mu jeho příbuzná vyřídila Lichtenštejnův vzkaz, že pokud by požádal o milost, byl by mu život darován, ale

83) Srovnej J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká*, s. 392.

zůstal by již do smrti vězněm. Kaplíř na to vzkázal, že milost hodlá hledat u boha, u kterého zhrěšil, nikoli u Lichtenštejna, vůči kterému se nijak neprovinil. Navíc nechtěl být vězněm. Vždyť už mu bylo šestaosmdesát let a dávno očekával smrt. I chuť ztratil a nevěděl, co jí a co pije, jestli víno, nebo pivo. Ani chodit nemohl, jen o berlích, jinak byl přenášen v nosítkách. Ostatně, kdyby teď žádal o milost, mohl by si to bůh vykládat tak, že své počínání nechce potvrdit svou slavnou smrtí. Když tedy soudci tvrdí, že si zaslouží smrt, ať se děje boží vůle. Pak nastal večer, měly se zavírat brány a Rosacius Kaplíře opustil.⁸⁴⁾

Na druhý den přišel Rosacius znovu a s ním i dva pomocníci a dva synové. Nejprve šli opět ke Kaplířovi, následně navštívili další a všem dali stejnou první otázku. Odpověď je překvapila, protože u všech byla shodná, ačkoli nesdíleli vězení spolu, každý byl zavřen jinde. Kaplíř, Michalovic i Dvořecký na otázku, zda uznávají, že byli k trestu smrti odsouzeni spravedlivě, odpověděli, že kdyby se cítili vinni, císaři by se již omluvili. Postavili se však proti útlaku a neshledávali žádné své provinění, naopak, vinu svalovali na katolíky. Četli jim nějaká provinění, o kterých ani nevěděli. Rádi na tom chtěli umřít, protože až prý přijde soudný den, jejich pravda se ukáže. Těšili se, že budou připojeni mezi svaté mučedníky. Svátost udělil Rosacius nejprve Kaplířovi, potom ostatním (Kober, Šultys, Hošťálek, Kochan, Štefek, Dvořecký s Michalovicem i s manželkami, Harant a Konechlumský). Společně zpívali, nechybělo napomínání, svaté rozhřešení a přijímání svátosti. Kaplíř si poté znovu vzal slovo. Poděkoval Rosaciově za službu a prohlásil, že je s bohem smířen. Nebylo prý již nic, co by mu mohlo ublížit. Jen mu bylo líto obou jeho malých vnuků, protože si byl jistý, že jim všechno seberou a chlapci upadnou do chudoby, ačkoli šlo o majetek po jeho ženě. Prosil a doufal, že budou vedeni ke kališnické výchově. Rosaciově přitom dal Mollerovu německou postilu,⁸⁵⁾ aby ji předal jejich matce Magdaleně. Až by dorostl vnuk Kašpar Zdeněk, měla mu ji dát, aby měl na dědečka aspoň nějakou památku, protože do této knihy Kaplíř poznamenal řadu svých vlastních postřehů. Doufal, že v dědovi bude mít vnuk příklad stálosti až do

84) *Koruna neuvadlá*, s. 321–327.

85) Martin Moller (1546–1607) je mj. autorem čtyřsvazkové práce *Postilla Evangelia, Praxis Evangeliorum, d. i. praktische Erklärung der sonn- und festtäglichen Evangelien*. Snad šlo o jeden z jejích dílů. Strahovská knihovna ovšem chová modlitební knížku o Poslední večeři Páně, v níž se nacházejí Kaplířovy poznámky ze závěru jeho života (online). Dostupné z URL: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ka%C5%A1par_Kapl%C3%ADAD%C5%99_ze_Sulevic, [cit. 15. 3. 2021].

smrti. Přítomné nakonec požádal, aby po dobu svého života jeho vnuky napomínali k bázni boží a zrazovali je od služby rakouskému domu.⁸⁶⁾

Při exekuci byl Kaplíř čtvrtý v pořadí. Když vyvolali jeho jméno, vyprávěl znovu přítomnému Rosaciovovi, že si v noci trochu zdřímnul a zdál se mu sen o dvou andělech, kteří si pro něj přišli. S osudem byl smířen, věřil, že až jeho šedivá hlava padne na zem, bůh ji k sobě přijme, světa už si prý užil dost. Prosil jej pouze o sílu, aby dokázal na popraviště dojít. Nohy mu však nesloužily a musel se opřít o Rosacia, aby nespádl. Báł se, že by si mohl zlomit vaz a nepřátelé by to považovali za jeho slabost. Na popravišti mu museli s pokleknutím pomáhat jak Rosacius, tak i druhý kněz. Navíc klečel tak shrbeně, že kat nedokázal tnout. Dohlížející rychtáři museli dát pokyn Rosaciovovi, aby Kaplíře napomenul. Ten jej proto požádal, aby pozdvihl hlavu k nebi, což stařec učinil a obracel se voláním na Krista, aby jeho duši přijal do svých rukou. S tím skonál.⁸⁷⁾

Kaplířova hlava byla umístěna na Staroměstskou mosteckou věž, tělo putovalo ve smutném průvodu přes Miličín patrně do Neustupova, aby spočinulo po boku manželky a jediného syna. Z dochovaných náhrobníků v neustupovském kostele nenáleží Kašparu Kaplířovi a jeho nejbližším žádný. V poslední čtvrtině 17. století zaznamenal vybavení kostela neustupovský farář Jiří Maříček. Zmínil i desku kryjící vchod do krypty se jmény Albrechta a jeho matky Evy a s daty jejich úmrtí. Viděl také rakve v hrobce, ale ty už byly prakticky neidentifikovatelné, většinou ve špatném stavu. Kaplířova tchýně Alžběta mohla spočinout v hrobce, již kryl dochovaný náhrobník jejího druhého muže Petra Kaplíře († 1576), ačkoli datum jejího úmrtí na něj doplněn nebyl. Kostel v průběhu třicetileté války vyrabovali vojáci, kteří podle Maříčka otevřeli i krypty a mrtvoly okradli o cennosti. Zkázu dokonal nový majitel Neustupova krátce po třicetileté válce, když nechal ostatky z jedné krypty vyzdvihnout a pohřbít do nějaké šachty na hřbitově. To se ale jistě netýkalo ostatků Kašpara Kaplíře, jelikož ten musel být pohřben v hrobce se synem Albrechtem a manželkou Evou, již Maříček viděl včetně ostatků v ní.⁸⁸⁾ Zatímco tedy lebka nejstarší oběti staroměstské exekuce možná ještě někde čeká na své objevení, tělo podle všeho rychle zetlelo v neustupovském hrobě.⁸⁹⁾

86) *Koruna neuvadlá*, s. 327–328 a 332–334.

87) *Tamtéž*, s. 354–356.

88) J. KYPTA – R. ŠIMŮNEK – J. VESELÝ, *Kostel v Neustupově jako nekropole renesanční šlechty*, s. 19–20 a 25.

89) V roce 1921 proběhl komisionální průzkum neustupovských kostelních hrobek, ale nález Kaplířova těla nepřinesl.

Dědovu památku po bělohorských událostech udržovali vnuci Kašpar Zdeněk a Oldřich. Po babičce Evě jim měly připadnout dle její poslední vůle statky Neustupov, Miličín a Votice. Jenže Votice ještě během stavovského povstání prodal Kašpar, coby jejich poručník, stavovskému generálnímu kvartýrmistrovi Pavlu Kaplíři Osterskému (Vosterskému) ze Sulevic, o němž jsme slyšeli na začátku kapitoly. Pavel Kaplíř o své jmění při konfiskacích přišel a stejný osud potkal i kaplířovský Neustupov a Miličín, i s přičleněnými Vlčkovickými a Broumovickými, ačkoli Kašpar Kaplíř byl pouze jejich správcem, nikoli majitelem.⁹⁰⁾ Je příznačné, kdo tehdy všechny statky získal – císařský generál španělského původu don Baltazar Marradas. Zatím jen do zástavy, dědičně se následně staly výhradním vlastnictvím Marradasova podřízeného, plukovníka dona Martina de Hoeff-Huerty. Kaplíř přišel také o všechny své finanční pohledávky.⁹¹⁾ Magdalena Kaplířová z Údrče zůstala na výchovu synů nejen sama, ale prakticky bez prostředků. Snažila se pochopitelně dosáhnout výplaty alespoň části nároků, ale nepochodila. Po vydání Obnoveného zřízení zemského odešla s oběma potomky do saské Pirny, kde ji evidovaly seznamy v letech 1629 a 1631, načež její stopy mizí. Kašpar Zdeněk a Oldřich již byli dospělí a sloužili v saské armádě.⁹²⁾ Tím ale pochopitelně o jakékoli majetkové nároky v Čechách přišli.⁹³⁾

Oldřich ve svém odporu vytrval a roku 1653 v exilu zemřel, stejně jako mnoho jeho vzdálených příbuzných.⁹⁴⁾ Naproti tomu Kašpar Zdeněk sice bojoval proti Habsburkům nejen v armádě saské, ale také švédské a roku 1639 vpadl s Banérovým vojskem do Čech, nicméně o dva roky později (snad v souvislosti s Banérovou smrtí a zmatky ve švédských ozbrojených

90) Národní archiv, Stará manipulace, inv. č. 660, sign. C 215/K 8, kartony 407–410 – konfiskace.

91) Šlo o zbytek (1 800 kgm) tržní sumy za staroměstský dům, který od něj o rok dříve koupil Jetřich Špetle z Janovic, dále o pohledávku 2 000 kgm na purkrabském úřadu, stejně jako o pohledávku 3000 kgm ze sumy 12 000 kgm, které mu byly přiznány císařskou rezolucí v roce 1611. Z celé pohledávky totiž 6 000 kgm Kaplíř postoupil manželce Evě a 3 000 synovi Albrechtovi. V neposlední řadě to pak byla i jistina na 15 000 kgm na statcích miličínském, neustupovském, vlčkovickém a broumovickém. T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 236–237.

92) Lenka BOBKOVÁ, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, Praha 1999, s. 156. Magdalena snad měla sestry Evu a Ludmilu, které tu žily s ní.

93) T. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, I, s. 239.

94) L. BOBKOVÁ, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, s. 156.

silách) se vrátil do rodné země a nabídl své služby císaři. Ještě před koncem války se dočkal plukovníckého patentu a po válce povýšení do panského stavu, v sedmdesátých letech dokonce do stavu hraběcího. Z plukovníka se vypracoval na generála a velmi známá a důležitá role mu připadla nejen při obraně Vídně proti Turkům roku 1683, ale také v soudním tribunálu, který soudil uherské povstalce (obdobu povstalců českých, k nimž patřil jeho děd) kolem Františka Nádasdyho. Díky svému postavení se domohl menší části rodinných pohledávek z doby pobělohorských konfiskací, ale majetkovou doménu musel v Čechách budovat znovu, od příslovečné píky. Vrátil se přitom do míst, ze kterých jeho rod vzešel, do krajiny Českého středohoří pod horou Milešovkou. V Milešově si vybudoval, resp. do barokní podoby přestavěl nejen skvostný zámek, ale podle plánů věhlasného architekta Antonia della Porty také kostel sv. Antonína Paduánského coby novou rodovou hrobku.⁹⁵⁾ Už zanedlouho nebylo koho do ní pohřbívat, kdysi tak vitální rod Kaplířů ze Sulevic na počátku 18. století vymřel.

doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

*Katedra pomocných věd historických
a archivnictví FF UHK Hradec Králové
e-mail: jankilian@email.cz*

⁹⁵⁾ Ani tato vynikající osobnost dosud nemá svou monografii, s výjimkou starší (i když teprve nedávno vydané) studie B. MILTNER, *Český obránce Vídně proti Turkům roku 1683*.

KAŠPAR KAPLÍŘ ZE SULEVIC, THE BURGRAVE OF HRADEC AND AN ELECTED REPRESENTATIVE OF THE BOHEMIAN ESTATES

In the first half of the 16th century, a new line of the Kaplíř ze Sulevic (Cappleri de Sulewicz) family split off from the main line; the new line became known as the Třebívlice line. It was probably founded by Albrecht Kaplíř († prob. 1561), who initially owned the Chotiměř estate but by the mid-16th century had only kept hold of the small Lukohořany estate. He had four sons. Purkart was born at some time around 1510, and he successively owned Třebívlice, Kystrá and Bedřichův Světec, where he modernized a fortress building. Purkart and his wife Eliška of Salhausen had at least four sons. The fourth of these brothers was Kašpar Kaplíř ze Sulevic (Kaspar Cappleri de Sulewicz), who was probably born at the fortress in Třebívlice. There is a general consensus as to the date of his birth (1535), as before his execution in Prague's Old Town (1621) he is said to have claimed that he was 86 years old; however, this information is not certain.

We know no details of Kašpar's childhood, youth and education. He is first mentioned in the sources in 1576, when he (along with his brothers) sold Bedřichův Světec. Around 1580 he married Eva, the daughter of Kuneš Vidlák (Radimský) from Slavkov, the lord of Neustupov, and his wife Alžběta. The family owned the estates at Neustupov and Zvěstov, and Eva later purchased Miličín, Votice and Vlčkovice, as well as selling off Zvěstov. She also bought a house in Prague. She was in charge of the family's finances, and thus she was the sole purchaser of this property. The only known child of Kašpar and Eva, Albrecht, was probably born in 1583. Albrecht married Magdalena Údrěská z Údrče, and the couple had two sons, Oldřich and Kašpar Zdeněk. Albrecht's mother bought him his own estate at Koleč, but he died at a young age in 1616.

Kašpar Kaplíř emerged from historical obscurity again in 1596, when he was an official (known as a relator) at the Bohemian Provincial Diet. In the following year Emperor Rudolf II appointed him as a councillor of the Bohemian Chamber. In July 1598 he became the governor of Prague Castle. However, he only held this office for a year; the Archbishop of Prague was dissatisfied that a non-Catholic had been entrusted with the governorship, and he forced Kašpar's dismissal. Probably from the late spring of 1601 Kašpar was the supreme governor of the Bohemian Chamber's estates. In 1606 the office of the President of the Bohemian Chamber fell vacant and no new President was elected; as a result, Kašpar (as the eldest councillor of the

Bohemian Chamber) was made the so-called administrator of the presidential office. In 1611 he left the Bohemian Chamber for good. He became involved in the court system, first as a member of the Chamber Court (1611, for one period of office) and then as a member of the Provincial Court. His career reached its first peak in 1615, when he was appointed the Burgrave of the Hradec region – one of the highest-ranking official positions in Bohemia.

From 1606 Kašpar Kaplíř began to play a more influential role in Bohemian politics. He was already one of the elected representatives of the Bohemian estates who were asked to add their seal to the instructions for agreeing a peace with the Hungarian rebels. He was also one of the numerous signatories of the settlement between Emperor Rudolf II and his brother in 1608, after which Matthias's troops withdrew from Bohemia. He subsequently played an important role in the negotiations leading up to Rudolf II's Letter of Majesty. In 1617 the estates assembly discussed the election of Ferdinand of Styria to the Bohemian throne. Kašpar Kaplíř was present at this session as one of the highest-ranking members of the knightly estate and the Burgrave of Hradec; he voted in favour of Ferdinand's election. Kaplíř was a Hussite, and his relations with the other non-Catholic confessions are also of interest. He was warmly in favour of the Lutherans and contributed 150 thalers to help them build their Church of St. Saviour in Prague's Old Town, but his attitude to the Czech Brethren was far from positive; a Czech Brethren bishop even described him as a devil.

Kaplíř's wife died shortly before the outbreak of the estates rebellion, and because her mother Alžběta had died in the previous year (1617), the ageing Kaplíř was left as the sole owner of a substantial amount of property. He was not personally present at the defenestration of the royal governors in Prague, but on the following day he came to the estates assembly and took up his position among thirty elected representatives (being the first of the knights to do so). Despite his advanced years, he regularly participated in government sessions. In August 1619 he was also present when the assembly discussed whether or not Ferdinand II should be crowned king. He was the first of the knights to speak, and he resolutely rejected the Ferdinand's accession to the throne. In the vote on the new king, Kaplíř was in charge of the knights, both as the oldest knight present and as an elected representative of the knightly estate. When Frederick V of the Palatinate was elected and crowned king and began to make appointments to the highest-ranking official positions in Bohemia, Kaplíř was appointed to the position of the supreme provincial scribe (instead of his post as the Burgrave of Hradec). This was the highest position to which he could rise as a member of the knightly estate.

After the Battle of White Mountain Kašpar Kaplíř did not flee; he was prevented from doing so by his age and above all by his failing health. A distant relative, Johana Pruskovská ze Sulevic, intervened in an attempt to save him from execution. She apparently conveyed to him a message from Liechtenstein stating that if he applied for clemency it would be granted, but he would remain imprisoned for the rest of his life. The proud Kaplíř refused to beg for clemency under these conditions. He was the fourth of the Bohemian nobles to be executed in Prague's Old Town Square. His head was displayed on the Charles Bridge tower, and his body was taken via Miličín and probably onwards to Neustupov, where it was interred next to his wife and his only son. After the defeat of the estates rebellion, Kašpar's grandsons Zdeněk Kašpar and Oldřich kept his memory alive. However, they lost their Bohemian estates, which were confiscated and sold to a new owner. Oldřich continued to oppose the Habsburgs, but after serving under an enemy flag, Zdeněk Kašpar eventually returned to Bohemia, converted to Catholicism, and as an adherent of the Habsburgs (and by this time a Count) participated in the defence of Vienna against the Turks in 1683.